

ALKOTMÁNY
ÉS ALKOTMÁNYFEJLESZTÉS

I

MAGYARORSZÁG Európa egyik legrégebbi államalakulata. 1896-ban ünnepelte fennállásának ezredik esztendejét. Mai helyét a IX. században foglalta el, de csak az 1000. évben alakult királysággá, és az ma is, bár a királyi trón nincs betöltve. Régiségre, eltekintve a skandináv országoktól (Dániát is ideszámítva), csupán az angol, a francia és a német állam előzte meg, ha Anglia keletkezését a wessexi királyságnak az angolszász heptarchiából való kiemelkedésétől számítjuk (a IX. század első fele); a másik kettőt pedig a Frank Birodalomnak a 843. évi verduni szerződéssel törént megosztásától.

A Kárpátok 1500 km hosszú félköríves várfala övezte Közép-Dunamedence olyan *geopolitikai egység*, hogy valósággal maga a természet jelölte ki egységes államalakulás színteréül. Aligha van még valamely állam a mély lapály és az erős hegykeret előnyeivel jobban megáldva, mint Magyarország. E természetes tulajdonságokhoz járult a keleti (ma orosz) pusztavidékről ideköltözött magyarság államalkotó ereje, politikai tehetsége és uralkodási képessége. Az eredetileg két etnikumból: finnugor és török törzsekben keletkezett magyarság a Volga és a Fekete-tenger tájain századokig más népek szövetségében élt. Ezek a lovas-nomád szövetségek vagy birodalmak csak politikai egységre törekedtek. Nemzeti egységük nem volt, úgyhogy az uralmuk alatt lévő népek belső szerkezetüket, kormányzási módjukat, nyelvüket, ősműveltségüket, azaz népi egyéniségüket megtarthatták. A magyarságnak fentebb említett földrajzilag egységes területen való megtelepedéséből keletkezett azon a kelet-középeurópai tájon, amelyet *Kjellén*, a svéd állambölcsész, kritikus zónának nevezett, az ezersztendős magyar állam: Európának mind a határok, mind a politikai uralom szempontjából egyik legállandóbb és legszilárdabb államalakulata.

A Kárpátok övezte Közép-Dunamedencébe hajdan beköltöző magyarság főként a régi Pannonia területén és az alföldi részeken helyezkedett el és ennél az elhelyezkedésénél, valamint népi és politikai erejénél fogva központilag tudott uralkodni a jobbára erdők s hegyek borította peremtájakon is. Az itt talált, politikailag alacsonyabb fokú szervezetben élő, kis népek javarészt felszívta magába, úgyhogy a középkor végén, Corvin Mátyás nemzeti királysága idején (1458—1490) az ország lakosainak száma körülbelül

négymillió (ugyanannyi, mint Angliáé, vagy amennyi német élt akkoriban a földön), és ennek mintegy 80%-a magyar volt. Minden olyan kísérlet, amely a Kárpátmedencében a peremvidékről vagy épenséggel a természetes határokon túlról akart politikailag uralkodni, előbb-utóbb megghiúsult. Így omlott össze a XVII. század végén, illetőleg a XVIII. század elején a csaknem százötven éves török uralom, amely csakis nagyobb erejének köszönhetőe hosszú voltát. A magyarság ugyanis 1526-ban Mohácsnál csak úgy eshetett ideiglenesen áldozatul a pogány veszedelemnek, hogy magára hagyatva akkor már több mint egy évszázadig harcolt a keresztény Európa védőbástyájaként. A töröktől is tehát csak átmenetileg bírt területekéhez hasonló sorsa lett nagyrésztben már eddig is az 1920-i trianoni békeparancsal elszakított területrészeknek, amelyek 1938 óta sorban illeszkednek be újra a Kárpátmedence önálló és egységes politikai szervezetébe.

Ennek a földrajzi és politikai egységnek és a Szent Korona hatalmának volt a következménye, hogy Magyarországon — rövid kísérleteket mellőzve — sohasem következtek be olyan politikai és területi tagolódások, mint a hűbéri Európában. Ugyanez a politikai szervezettség akadályozta meg az uralkodói hatalomnak családi érdek szerint való megosztását is, ami a körülöttünk elterülő germán és szláv államok akkori gyöngeségét előidézte. Németország erejét — mint ismeretes — a politikai partikularizmus, az ú. n. »*Klein-staaterei*« emésztette, Magyarországon viszont a török-tatár ellen vívott évszázados küzdelmekben megritkult magyarság sorait betöltő idegen nemzetiségek voltak akadályai a politikai egység tökéletes kialakulásának.

A német partikularizmus utolsó foszlányait legújabbban a nemzeti szocializmus politikai rendszere tüntette el. Ami a németységnek a népi elv, ugyanaz a Kárpátmedencének a *politikai nemzet-egység elve*.

A történelem a magyarságnak, amióta ide vezérelte a Kárpátok medencéjébe, az öncélúságon felül más európai hivatást is jelölt ki. Sokkal többet, mint a maga fajának védelme. Mint rokontalan kis nemzet, rendezőjévé vált a Dunamedence soknyelvűvé vált népének. Már a nyelv és faj fölött álló állameszme, amelyet főleg az 1938-i Szent István-év óta — ez volt kilencszázadik évfordulója az első magyar király halálának — szentistváni gondolatnak szokás nevezni, magában hordta a kötelességet, hogy az ide utólag beköltöző nemzetiségek életlehetőségét biztosítsa. Így vált a magyarság kötelességévé a több feladat vállalása és a többre való hivatás. Így tölthette be népek fölötti nagy európai hivatását és vállalhatott Nyugat és a kereszténység védőbástyájává. Minden jogi és népi elzárkózás és öncélúság nemcsak magasabb európai hivatásunk megvalósításában lett volna akadály, de a velünk együttélő nemzetiségek kulturális, szociális és gazdasági elmaradottsága visszahatót volna a mi fejlődésünkre is.

Mindezt a többfeladatot csak olyan nemzet oldhatta meg sikerrel, mely magával hozta az *ars regnandi et gubernandi* különös

művészetét s a nemzetek fölötti állameszmét, azaz nem rekesztette ki magából a fajilag, nyelvileg vagy jogi szervezetükben idegeneket. A magyarság e magasabbrendű hivatásának csak olyan méltányos és egyensúlyos államkoncepcióban felelhetett meg, mint amilyen volt a *Szent Korona közjogi fogalma és a politikai nemzetegység elve*. Ez utóbbi értelmében a magyarság valamennyi itt élő, hazai nemzetiséget összefoglalta a politikai nemzet fogalmába.

Ha e földterületen csak két egymásra következő évszázadban nyugalom lett volna, valószínű, hogy vérség szerint kevert, de nyelvében egységes nemzet keletkezett volna. Fajilag a magyarság így is közelebb esik a Dunamedence népeihez, mint finnugor nyelvrokonaihoz. Mivel tehát e népek egymásba olvadás és egymás közé szivárgás, valamint közös életforma és életideálok következtében mind rokonságban vannak egymással, és csak a történelem mostohasága okozta, hogy az ország népe nyelvileg nem lett egységes: a Kárpátmedence népeinek összefogását is újból létrehozhatja a vérségi rokonság, a földrajzi és politikai egymásrataltság és összetartozóság tudata. Csakis a Szent Korona eszméjének és a politikai nemzetegység eredetien magyar koncepciójának segítségével lehetett a magyarság államvezető szupremáciája alatt területi autonómia nélkül kulturális, társadalmi és gazdasági önkormányzat segítségével egy államban összetartani a Kárpátok medencéjében együtt élő nemzetiségeket.¹

Mint a vázoltakból kitűnik, a magyar állameszme tipikusan jogi konstrukció. A Kárpátmedence népei életének jogi alaprendje pedig a magyar állam alkotmánya. Bár ez az alkotmány a magyar nemzeti léleknek egyik legsajátosabb alkotása, mégsem csak a magyar fajta számára készült. A magyarságnak a Kárpátok medencéjében lakó népeket megszervező és kormányzó hivatása folytán alkotmányunk ép úgy népek fölötti, mint nemzetfogalmunk, vagyis az *egész* nemzet alkotmánya.

II.

ENNEK AZ ÖSRÉGI ÁLLAMNAK AZ ALKOTMÁNYA a magyar nemzeti szellem legeredetibb alkotása. Tétélei sohasem voltak valamely egységes alaptörvényben, valamely alkotmányinstrumentumban összefoglalva. A magyar alkotmány ezeréves fokozatos, ha nem is mindig folyamatos, megszakításoktól mentes fejlődésnek az eredménye. A magyar alkotmány tehát *történelmi alkotmány*, amelynek szabályai a korszakonként keletkezett törvényekbe és szokásjogi megállapodásokba, nem pedig egységes alkotmánylevélbe, ú. n. kartába vannak foglalva. Ilyenképen az egész európai szárazföldön egyetlen, a világon pedig csak az angol alkotmánnyal hasonlítható össze.

¹ Vö. *Ottlik László*, Szent István birodalma az új Európában. Kny. a Hite! 1940—41. évi 3—4. számából.

A történelmi alkotmány tételei nehezebben ismerhetők fel, mert nincsenek egységbe foglalva. Viszont az ilyen alkotmánynak egyik főerőssége, hogy nincs minden részében kodifikálva. Rendelkezései a nép közmeggyőződéséeként nemzedékről-nemzedékre szállva szokásjogként élnek. Az is bizonyos, hogy az írott alkotmány sokkal egységesebb, mint a történelmi alkotmánynak gyakran egymástól elütő korok eltérő jogi műveltséggel szövegezett törvényei. Ámde az ilyen alkotmánynak nem is annyira a szava, mint inkább a szelleme dönt. Mint *Szilágyi Dezső* mondotta a képviselőház 1891 február 23-i ülésén: »Nem abban a betűben, ami az alkotmányban van megírva, van az igazi és legfontosabb biztosítéka egy nemzet önállóságának és függetlenségének: hanem abban az erőben, eltökélésben és alkotmányos szellemben, amely a törvényben megírt függetlenséget és az abban biztosított jogokat és szabadságokat érvényesíteni is tudja.« A történelmi alkotmány annyira összeforr a nemzet érzésével és gondolkodásával, hogy valósággal érzelmi forrása lesz a hazaszeretetnek. Ahol az ezeréves alkotmány átment a nép szokásaiba, erkölcsibe és gondolkodásába, ott az alkotmány fennmaradását mindez sokkal jobban biztosítja, mint bármiféle alkotmányos garancia.

Az írott alkotmányok biztosítékok akarnak lenni az elhamarkodott változásokkal szemben. Ezért nevezik az ilyen alkotmányokat *merev alkotmányoknak* is. A merev alkotmányú államokban külön minősített törvényhozás működik, amely eltér a törvényalkotás rendes módjától. Az ilyen alap- vagy alkotmánytörvényeket csak nehezített módokon lehet alkotni, módosítani és hatálytalánítani. Ilyen nehezítések lehetnek: hogy külön alkotmányozó gyűlést (*constituante*) kell egybehívni, vagy népszavazásnak kell az alkotmányváltoztatást elfogadni (*referendum*, *plebiscitum*), vagy minősített szótöbbség kell a parlamentben (pl. kétharmad szótöbbség), vagy több egymásra következő ülészaknak kell elfogadnia az alkotmányváltoztatást stb.

Ezzel szemben a történelmi és így a magyar alkotmány *hajlékony*, mert változtatása egyszerű törvénnyel történhetik. Az ilyen alkotmánynak minden részét a változott viszonyokhoz képest lehet módosítani és eltörölni alapjellegeinek megváltoztatása nélkül. Páratlan rugalmassága mindenkor alkalmassá tette a magyar alkotmányt arra, hogy a nemzet minden nagyobb rázkódtatás nélkül tegyen korszerű újításokat, ha viszonyainknak megfelelték és az idők bírálatát már megállották. Így például 1848-ban évszázados rendi intézményeit népképviselőiakkal cserélte föl a nemzet alkotmányos úton, vagyis az országgyűlésnek és a királynak közreműködésével. Vagy például a hivatásrendi képviselő a felsőházról szóló 1926: XXII. tc.-ben hamarabb testet öltött, mint bármelyik modern tekintélyállamban. A mi történelmi alkotmányunk, hajlékonyságában és rugalmasságában, nem akadályozza olyan intézmények átvételét és megvalósítását, amelyek az univerzalizmus eszméje szerint újjászülető világrendben tartós értéknek bizonyulnak. A nagy koreszmék és világháramlatok hatása a magyar alkotmányon is meg-

látszik, de ősi intézményeit a külföldi eszmék hatása alatt sohasem áldozta fel. Így volt 1920-ban is, amikor más államok valósággal az alkotmányozás lázában éltek, Magyarországon az ősi alkotmányhoz való visszatérés volt a kibontakozás útja.

Bár a magyar alkotmány nincs alkotmánylevélbe foglalva, mégis *egységes rendszer*, amely ezer év óta állandóan integrálódik. Ereje is épen abban van, hogy nem mesterségesen keletkezett, hanem a nemzeti kultúra legnagyobb és legkifejezőbb alkotása. Hű tükrre a nemzet egyéniségének, lelki világának. A magyar alkotmány történelmén vezérfonalként vonul végig a *jogfolytonosság elve*; ami azt jelenti, hogy alkotmányunk módosítása — igen csekély kivételt mellőzve — nem forradalmi úton, hanem békés fejlődésben ment végbe az érvényes jogszabályok keretei között. Az igazi alkotmány lassan és szervesen fejlődik ki a nemzet közösségi életéből. Az alkotmánynak élő alkotmánynak kell lennie. Ilyen *constitutio viva* a magyar alkotmány, amely foglalatja mindazoknak a törvényeknek és szokásoknak, amelyek valósággal átmentek a nemzet véérébe és gondolkodásába.

Míg a kartális alkotmányok mintaképek szerint keletkeztek, így például a XIX. századbelinek belga mintára, az első világháború utániak az 1919-i weimari német birodalmi alkotmány mására: addig a mi alkotmányunk nemcsak a magyar állam alkotmánya, hanem mind keletkezésében mind szellemében és jellegében egyaránt egészen *magyar alkotmány*.

A történelmi alkotmány iránt sokkal nagyobb a nemzet *tisztelete*, mint olyan alkotmány iránt, amely valamely politikai irányzat alkalmi műve. Ahol alaptörvényekbe merevített alkotmány van, ott új irányzatok az egész alkotmányt félretétegetik. Ott az alkotmány csak pusztá formáság, amely — ha kell — jogi úton, ha azonban így nem lehetséges, forradalmi úton vagy államcsínnel félretelhető. Míg a forradalom alulról, vagyis a népből eredően változtatja meg erőszakosan az alkotmányt, addig az államcsínyt nem az alkotmányban meghatározott szervek együttműködése, hanem közülük csak egy hajtja végre. Így lehet ez az államfő, vagy egyedül az országgyűlés, vagy a kormány, esetleg egy győztes hadvezér, vagy egy diktátor. Igen jellemző példa a román alkotmány három legutóbbi megváltoztatása. Az 1923-i román alkotmány 129. §-ában megszabta, hogy az alkotmány csak úgy változtatható meg, ha az országgyűlés tagjainak kétharmada az ülésen jelen van, és kétharmaduk a változtatásra szavaz. Az 1938-i alkotmány azonban államcsínnel oly módon jött létre, hogy királyi dekrétum léptette életbe, és saját maga szabta meg az utólagos népszavazást megerősítésül. Ez a II. Károly-féle alkotmány 97. §-ában ismét úgy rendelkezett, hogy a változtatásra előterjesztett szöveget mindkét kamarának külön-külön legalább kétharmad arányban kell megszavaznia. Ezt azonban újból nem tartották meg, mert az 1940 szeptember 6-i királyi dekrétum semmisnek jelentette ki az 1938-i alkotmánynak azokat a rendelkezéseit, amelyek az 1923-i alkotmánnyal ellentétben voltak.

Ezzel szemben nálunk az alkotmány oly szervesen összeforrott a nemzet lelkével és egyéniségével, hogy félretolása valósággal a nemzet halálát jelentené. »Ha elvész az alkotmány, elpusztul a nemzet« — ez volt a rendi kor magyarjának hitvallása. Az évszázados történelmi alkotmány tehát, melynek népi szálai annyira a távoli multba ereszkednek vissza és oly változatlanul maradnak meg nemzedékről nemzedékre, a nemzeti lét eltörölhetetlen életerejévé vált. Az alkotmány lerombolása itt a dicső mult megtagadását jelentené.

III.

AHHOZ, HOGY A MAGYARSÁG HIVATÁSÁT továbbra is betölthesse a Dunamedencében, nincs szüksége évszázados alkotmányos intézményeink alapjukban való megváltoztatására. Bizonyos, hogy az élet ütemének meggyorsulása és az államvezetés fokozódó bonyolultsága egyre növekvő igényeket támaszt. Nálunk azonban a kor követelte népi, szociális és gazdasági célok megvalósíthatók rendkívül rugalmas alkotmányunk keretein belül is. A magyarság vezetői mindig ösztönös megérzéssel tudták az alkotmányos berendezéseket a kor kívánalmainak megfelelően fejleszteni. Nálunk az alkotmány mindig a századokon át megszentelt, de az ősi szellemben egyre megújuló életformát jelentette. Épen ezért nálunk nem is alkotmányreformról, hanem *az alkotmány fejlesztéséről szokás beszélni*. A magyarság mindig készséggel valósított meg olyan részletreformokat, amelyek az idők tűzpróbáját már megállották, és történelmi alkotmányának alapelveit nem vetette el. Az alkotmánynak olyan irányú megváltoztatása például, amilyen a német nemzeti szocializmusé, hasznára válhatott egy nemzeti egységben élő, egynemű és számbelileg nagy népnek. Magyarország azonban a visszacszerzett területekkel megszűnt tiszta nemzeti állam lenni, összetétele, hatalmi súlya és céljai egészen mások, mint a Németbirodaloméi.

A nép részvételét a jogszabályok alkotásában már parlamentarizmusnak nevezhetjük. De *parlamentari kormányrendszerre* csak akkor válik, ha a népképviselői szerv a jogszabályok végrehajtására is befolyást gyakorol. A tekintélyállamokban a kormány kezében van mind a jogszabályalkotás, mind a végrehajtás. De a tekintélyállamokban és a népképviselői államokban egyaránt a kormány végzi a jogszabályok szövegezését szakemberek segítségével. A parlament hivatása nem is erre vonatkozik, hanem a fölött dönt, hogy szükség van-e a törvényre és hogy milyen legyen az alapeszméje. Az erről való felfogást azután már teljesen a koreszme irányítja. Az egyén és a közösség, a polgár és az állam viszonyáról korok szerint változik a felfogás. Mint ahogy a társadalomnak az erkölcsről vallott felfogása sem állandó. Individualizmus és univerzalizmus ellentétes eszmeáramlatok gyanánt az emberiség történelmében váltogatják egymást. Nemrég még az egyén volt fontos. Az államnak az volt a célja, hogy biztosítsa az egyén szabadságát és

jogait. A liberális demokrácia alkotmányfogalmához tartozott az állampolgárok szabadságainak és jogainak, közönséges törvényekkel nem változtatható alapjogainak az alkotmánylevélbe való beágyazása. Ezért volt a XIX. század kartális alkotmányainak legfontosabb kérdése az alkotmány nehezített megváltoztatása.

Ma a szociális állam elsőül a közösséget tekinti. Az egyén a közösség szolgálja. Ilyen szemléletváltozásban természetesen megváltoztak az állam jogai és az egyén kötelezései is. Nincsenek többé az egyénnek megszerzett alapjogai. A nemzeti szocializmus alkotmányfogalma pedig éppenséggel közeledett a történelmi alkotmányokéhoz, amikor az alkotmánynak nehezített változtatási módját elvetette.

Mindezek a mélyreható társadalmi, jogi és gazdasági feladatok azonban a magyar alkotmány keretei közt könnyen megvalósíthatók. A körülöttünk lévő államok merev alkotmányai nem voltak erre alkalmasak. Kereteiket rendszerint forradalmi események feszítették szét. A magyar alkotmány alappillére az alkotó Szent Korona tanában már évszázadokkal ezelőtt a közösségi gondolat, a közhatalom gyakorlásának a megosztása és a nemzet öncélúsága jutott kifejezésre. Mivel ebben az eszmében az állam személyiség, az alkotmány nem merevedett meg, hanem élő szervezetként tovább fejlődött. A folytonos fejlődést a Szent Korona eszméjén is a nemzet jogi gondolkodása művelte. Ma sem áll tehát semmi útjában *a magyar alkotmány továbbfejlesztésének*. Ez a fejlesztés azonban csak magából az alkotmányból történhetik. Nincs olyan társadalmi, jogi, gazdasági vagy kulturális feladat, amelyet alkotmányunk keretei között intézményeink továbbfejlesztésével nem teljesíthetünk. A történelmi alkotmány rugalmassága egyúttal életképessége is. A magyar alkotmány tehát nem lezárt rendszer, s az alkotmányfejlődést a társadalom segíti.

A most dúló világháború után kialakuló új európai rendben is csak az a nemzet fog majd megállani, amelyik állami és alkotmányos berendezéseinek segítségével meg tudja őrizni politikai, szociális és gazdasági életét a forradalmi megrázkódtatásoktól. A fejlődés tagadhatatlanul a minél szélesebb körű állami beavatkozás, az új n. etatizmus, az államszocializmus felé látszik haladni. Kérdés tárgya volt több alkalommal, hogy a magyar alkotmány továbbfejlesztése milyen eszközökkel történjék, hogy el ne sikkadjon az ősi alkotmány hagyományos szelleme.

Mivel az alkotmány az állam szervezete, nyilvánvalóan alkotmány nélkül állam el sem képzelhető. Az abszolút monarchiának is van alkotmánya. A XIX. század óta azonban csak azt az államot nevezik alkotmányos államnak, amelyben az államhatalom működése az állampolgárok részesedésével történik, és ahol az állampolgároknak egyéni és politikai szabadsága biztosítva van. Az ilyen alkotmányosságnak (konstitucionalizmusnak) ellentéte az önkényuralom (abszolutizmus, diktatúra, parancsuralom). Itt az államalkotó egyének nem aktív állampolgárok, hanem csak passzív alattvalók. Alattvalói tehát minden államnak vannak, érteve rajtuk

az államhatalomnak alávetettek. Amióta azonban az abszolút államot a modern alkotmányos állam váltotta föl, állampolgárokról csak alkotmányos államban szokás beszélni. Itt tehát az állampolgárok maguk is részt vesznek az államhatalom gyakorlásában részben a jogszabályok alkotásával, részben a kormányzásban és közigazgatásban, valamint a bíraskodásban való közreműködésükkel.

Magyarországon a nemzeti közfelfogás az abszolutizmust sohasem tekintette alkotmányos uralomnak. Alkotmányfejlődésünk tanúsága szerint már korán jelentkeztek *nyomai a nép részvételének az államhatalom gyakorlásában*. Az 1222-i Aranybulla óta az Árpádok személyes kormányzását lassankint a királyi tanácsban helyt foglaló nagy adományosok korlátozzák (magyar hűbériség), majd Mátyás idejétől már a rendi országgyűlésekkel együtt kormányoznak a királyok, hogy 1848-ban kialakuljon az alkotmányos királyság parlamentáris kormányformája. Mivel azonban nálunk ez a fejlődés szerves volt, és történelmi előzményei is voltak, a parlamentarizmus más irányba fejlődött, mint a merev alkotmányú nyugati államokban.

Ott a gyökértelen parlamentarizmus a liberális demokrácia elfajulásával karöltve a népképviselőlet csődjét okozta. Nálunk azonban a demokrácia csak azt jelentette, hogy az államhatalom gyakorlása rendi korlátokra való tekintet nélkül megválasztott népi képviselőleti szerv közreműködésével történt. Alkotmányunk hajlékonysága és történelmi jellege ellene állt a liberális demokrácia kinövésének. Így a magyar kormány a XIX. században is nem kapitalista értelemben volt demokratikus, jóllehet a francia forradalom eszméi a magyar alkotmányt is megérintették.

Bennünket átsegített a liberális demokrácia válságain az a körülmény, hogy nem fogadtuk el akkor az általános titkos választójogot és így *a pártokra forgácsolódást elkerültük*. Ezt a magatartásunkat félreértették és „fél-abszolutizmusnak“ bélyegezték. A párizskörnyéki békék korszakában Magyarország gyakran volt e miatt a támadások céltáblája. Ma ez az eljárásunk csak a magyar politikai ösztön helyes megérzését mutatja. A fejlődés tehát nálunk az első világháborút követő két évtizedben nem a liberalizmus irányában haladván, a parlamenti kormányrendszer zökkenő nélkül tovább tudott működni. Ha jelentkeztek is a népképviselőletben káros jelenségek, azok alkotmányunk rugalmassága folytán könnyen orvosolhatók voltak és nem okozták a parlamentarizmussal való teljes szakítást, mint a nyugati, csupán forma szerinti demokráciákban.

Parlamenti kormányrendszerünket megóvták az elfajulástól a következő intézmények: elsősül az államfő bölcs és mérséklő ország-lása, jogkörének kellő időben való kiterjesztése és ezzel a kormányhatalam megerősítése; a választójog kiterjesztése és óvatos körülbástyázása a népképviselőlet színvonalának megőrzése végett; a két-kamarás országgyűlés visszaállítása és a felsőház sikerült újjászervezése; a két ház jogkörének egyenlősítése; végül államférfiaink

kormányzó képessége, valamint a pártok önmérséklete és a nemzeti közösség hagyományos megbecsülése. Míg ugyanis a külföldi parlamentarizmus a pártokra forgácsolódás miatt a legválságosabb korszakát élte, Magyarországon mindig volt erős, kormányképes párt, és mindig volt nemzeti ellenzék, amely a nép közjogi és szociális igényeinek teljesítését sürgette.

Mindezekhez az okokhoz járult az a különbség is az alkotmányos magyar és a külföldi felfogás között, hogy a miénk *nem ismerte az egyének alapjogait*, az úgynevezett alanyi közjogokat, amelyek például a weimari alkotmányban személyes, elvonhatatlan szabadságjogok gyanánt szerepeltek. A magyar alkotmányra jellemző, hogy az állampolgároknak ezek az úgynevezett szabadságjogai nemhogy nincsenek egyetlen alaptörvénybe foglalva, de több olyan akad közöttük, amelyet még csak nem is törvény, hanem csak kormányrendelet szabályozott. (Így például az egyesülés és gyülekezés jogát.) A magyar alkotmányjogi felfogás szerint a szabadságjogok is inkább az egyéneknek a közösségben elfoglalt helyzetét, a nemzet életébe való bekapcsolódásának eszközeit jelentték, nem pedig az állam céljai elé emelt bástyákat, amelyek a közösségtől idegen egyénnek államtalan vagy államellenes szabad teret biztosítanak.

Azt is meg kell mondani, hogy a magyar alkotmány az államhatalmi ágak merev elválasztásában sem utánozta a nyugati demokráciákat. A törvényhozó és végrehajtó hatalom s az utóbbinak kormányzati, közigazgatási és bírói ágai mindig harmonikusan együttműködtek, és az államfői hatalom őrizte közöttük a helyes egyensúlyt.

Az előadottak voltak jórészen az okai, hogy a nemzet alkotmányos úton, vagyis az országgyűlés közreműködésével tudott olyan feladatokat elvégezni, amelyek más államokban csakis forradalommal vagy államcsínnel, a parlament mellőzésével voltak elvégezhetők.

Az első világháborút követő időben a legtöbb parlamentáris államban a parlamentarizmus kinövésai, az osztályok uralmát biztosító, önző párturalom és a frakcionalizmus állandó válságot okoztak. Viszont a feltörő népi forradalmaktól, főleg pedig a bolsevizmus veszélyeitől való félelem, a központi kormányzat erősítését követelte. Mivel ez a reform a merev alkotmányú államokban, ahol tehát az alkotmányt csakis nehezített módon lehetett változtatni, nem történhetett alkotmányos úton, kormányzatuk kénytelen volt a parlament mellőzésével a diktatúrára áttérni. A totalitárius kormányrendszerű államokban a végrehajtó hatalmat gyakorló kormány lényegileg a jogalkotó hatalom teljességét is magához ragadta.

Nálunk ellenben történelmi alkotmányunk rugalmassága folytán mindig maga a törvényhozás ruházta fel a kormányt a törvényhozó hatalom jogkörébe vágó kérdéseknek rendeleti úton való szabályozásával. A törvényhozás azonban e kivételes hatalmat mindig csak korlátolt időre és tárgykörre engedélyezte a törvény-

hozás állandó és hatékony ellenőrzésével, úgyhogy a kivételes rendelkezések a magyar alkotmány jellegét meg nem változtatták.

Nagy szerencsének mondható alkotmányos fejlődésünk szempontjából, hogy nekünk az idő viszontagságait kiállott, *több százados jogintézményeink vannak*. Ezeket alakítani és alkalmazni tudtuk a korok eszméihez és követelményeihez. Ezeket a jogintézményeinket, ha évszázadokkal ezelőtt nyugati hatás alatt keletkeztek is, tartalommal a nemzeti géniusz töltötte ki. Magyar földön, magyar lélek behatása alatt annyira magyar jogintézményekké váltak, hogy ma már olyanoknak tekinthetők, amelyeket a nemzet fejlesztett ki önmagából. A nádorispán (*comes palatinus, pfalzgraf, na dvor zsupan*) vagy a királyi (később nemesi) vármegye (*comitatus-grófság*) frank eredetű ugyan, de a különleges magyar viszonyok történelmi hatása alatt mindkettő sajátos magyar intézménnyé vált.

Az olasz fasizmus és a német nemzeti szocializmus megújított nemzeteknek nemzeti alapon való újjáéledése. Nem idegenből, hanem önmagukból termelték ki új állami és társadalmi életformáikat. Ami azonban náluk még csak kísérlet, azt mi már régen megvalósítottuk. Ahogy az olasz és a német nép a régi római, illetőleg germán dicsőség intézményeiben keresi önmagát, nekünk is csak önmagunkban és dicső multunkban kell keresni jövő boidogulásunkat. Hogy a magyarság, bár belekapcsolódott az Európát egyetemesen átalakító latinitásba, mégsem recipiálta a római jogot, ennek legfőbb oka *W e r b ő c z y Tripartitumában* keresendő. Hozzá, a hazai joghoz, a nemzet mindig hűen és szívósan ragaszkodott. Ma, amikor a népiség újraébredésének korszakában a németek nem győzik eléggé fájlalni, hogy az idegen római jog náluk kiszorította az ősi törzsi germán jogot, mi jogos büszkeséggel hivatkozhatunk az ősi magyar jogérzék csálhatatlanságára.

Ez a példa is mutatja, hogy ha valamely nemzetnek olyan régi jogintézményei vannak, amelyeket maga fejlesztett ki önmagából, akkor nincs szüksége rá, hogy idegenből vegyen át jogintézményeket. Ha ezeréves multú, a nemzet lelkével és egyéniségével összeforrott, történelmi alkotmánnyal bíró nemzet elvetné és nem fejlesztené tovább ősi alkotmányos intézményeit, hanem idegen kísérleteket importálna, ez nemcsak magában a nemzetben rendíthetné meg az önbizalmat, de idegenekben is csökkentené vele szemben a megbecsülést.

CSEKEY ISTVÁN